

«СВЕВАЯ СЛАВЫ ОБА ПОЛЫ СЕГО ВРЕМЕНИ...»

«СЛОВА ПРА ПАХОД ІГАРА» Ў ТВОРЧАСЦІ ЯНКІ КУПАЛЫ

Любоў ЛЯЎШУН,
кандыдат
філалагічных навук

У 1918–1921 гадах Янка Купала двойчы (!) – прозай і вершамі – пераклаў «Слова пра паход Ігара». І гэта праца, як можна пабачыць, стала вельмі значнай вяхой, калі ўвогуле не паваротным пунктам у творчым лёсе паэта: пад уплывам «Слова» рэзка змяняецца «настрой» Купалавых вершаў, яго ўспрыманне рэчаіснасці, яго адносіны да сваёй творчасці ды і ў цэлым – яго ўяўленні аб прызначэнні паэта ў складаныя эпохі.

«ЦЯПЕР БЕЛАРУСКАЙ Я ПЕСНІ ЎЛАДАР!»

Самаадчуванне паэта ў цяжкія 1918–1921 гады, калі ён напружана працаваў над перакладамі «Слова пра паход Ігара», відавочна, тыпалагізуецца з самаадчуваннем аўтара «Слова». Гэты апошні – усё разумеючы, праніклівы, красамоўны, шчыры патрыёт – бяссільны што-небудзь паправіць. Яго зброя – слова, але, мяркуючы па стрыманай горкай іроніі, якая скрозь працінае ўсю «трудную повесть», «баянаў унук» не вельмі спадзяецца быць пачутым тымі, ад каго не пасрэдна залежыць лёс радзімы.

Тое ж і Купала: у 1918 годзе сціплы службовец (хоць і з імем паэта), не запрошаны нават у Белнацкам, ён, калі меркаваць па вершах той пары, адчуваў сябе бяссільным, бездапаможным і, што горш за ўсё, непатрэбным сваёй краіне. Гэта адчуванне, гэта цяжкае для творчай асобы сумненне ў тым, што яго пачуюць, зразумеюць, выразна выяўляецца ў многіх вершах тых гадоў. Яно выказана паэтам, у прыватнасці, у раннім (адносна перыяду работы над «Словам») вершы «Да Бацькаўшчыны» (1918): «Як тамка сваякі-суседзі // яе (паэтаву песню. – Аўт.) паймуць... ці блаславяць, ці ўтопчаць гідка ў гаць?».

Гэта сумненне дасягае, здаецца, свайго апошняга ў вершы 1919 года:

...О, ніколі не ідзі да людзей,

Бо не змогуць яны тваіх слёз зразумець...

(Калі часам табе сэрца ные...)

Верагодна, падобныя ж думкі і адчуванні спарадзілі некалі і сумную іронію «баяна-

ва ўнука», які быў упэўнены, што рускія князі могуць успрымаць аповяды, толькі створаныя «по замышленню Бояню». Але старажытны пясняр пераадолеў сумненні. Здаецца, не без уплыву такога рашэння «баянава ўнука» паступова пераадольвае свае творчыя сумненні і Купала:

Я зноў заснуўшую было жалейку

Бяру і пробую ў ёй галасоў:

Ці хопіць светлых, звонкіх думак-слоў,

Ці гладка пойдзе песня-дабрадзеяка?..

(Да Бацькаўшчыны, 1918)

Як не прыгадаць тут падобнае запытанне аўтара «Слова»: «не лепо ли ны бяшет, братие, начяти старыми словесы трудных повестий о плъку Игореве...». І разам з тым ці не чуюцца тут і Баянавыя «жывыя струны», якія пад «чарадзіўнымі пальцамі... самі славу галосілі» [2, с. 191]. І далей у згаданым вершы не менш красамоўнае:

І пачынаю граць з трыюгай нейкай...

...снучоць з сумама па праследдзі,

(а не «салоўкай па дрэву выдумнаму». –

Аўт.)

Я голасна граць буду ў тайным брэдзе..., што «сюжэтна» адпавядае некалішняму смеламу да дзёрзкасці вырашэнню аўтара «Слова»: «Начати же ся тьи песни по былинам сего времени, а не по замышленню Бояню», што перададзена Купалам як «дый пачаціся песні той сягачасным ладам, а не складам Баянавым» [2, с. 190].

Разам з тым, а можа, і дзякуючы таму паэт набывае моцны ўнутраны стрыжань для творчасці. Мяркую, не без уздзеяння «Слова» нараджаецца прыгча пра лёс паэта «Дзве долі» (1919?), дзе песня перажы-

вае песняра, як перажыло «Слова» свайго невядомага аўтара: «Памёр пясняр, забыт людзямі, // а песню ўсе яго пяюць». Такім чынам, работа над «Словам» кардынальна змяняе адносіны Купалы да ўласнай паэтычнай творчасці. Забыўшыся на ранейшую разгубленасць, ён піша з яўнай алюзіяй «Слова»:

Паўстань з народу нашага, пясняр,
Былых і будучых вякоў баян,
І ў бурны кліч, як буры ўдар!..

(*Паўстань, 1919*)

Купала адчувае сябе здатным стаць песняром свайго народа і смела бярэ на сябе адказнасць:

...Марозы і спёкі далі гарт нязбытны –
Мне песню, як звон, як пярун адлілі...
...Цяпер маймі скарбамі – думы саколы,
Цяпер *беларускай я песні ўладар.*

(*Мая навука, 1919*)

Работа над «Словам пра паход Ігара» не толькі дазволіла Купале знайсці сваё месца і ўсвядоміць сваю ролю ў складанай і жорсткай рэчаіснасці. Думаецца, менавіта «Слова» падказала Купале таксама і асноўную яго задачу як «уладара беларускай песні»: «звіць»-спалучыць *былую* (якая была вынішчана «чужынцамі») славу сваёй Бацькаўшчыны і *новую*, аб якой яшчэ толькі мроіцца-марыцца і за якую трэба змагацца:

О, *Баяне*, часінаў мінулых
Салавейка! На струнах бы чулых
Ты апеў бы паход слаўны гэты
Часаў даўных звіваючы й новых
Сваёй славы *абедзве паловы...* [2, с. 211].

Такім чынам, паэт – не без дапамогі аўтара «Слова пра паход Ігара» – вылучае і фармулюе сваю задачу ў справе адраджэння Бацькаўшчыны і разам з тым вылучае своеасаблівую «праграму» гэтага адраджэння: зрабіць «цяпершчыну» беларускага народа годнай яго слаўнай мінуўшчыны:

Табе, народ мой, *зінуты ў аковах,*
З-пад сэрца песню гэтую пяю
І, *ускрашаючы мінуўшчыну* нанова,
Выказваю цяпершчыну тваю.
Сягні ў даўно заснуўшыя сталецці,
Заслону дзён уцёкшых адхілі
І глянь...

Як ты жывеш на прадзедаў зямлі...
(*Свайму народу, 1918*)

*З павяўшай славы быўшых дзён,
З магільных прадзедавых крас...
Мы зложым песню, зложым сказ...
Хай тое ўсё, што спала ў сне,
паўстане яваю жывой...*

(*З павяўшай славы, 1919*) і інш.

«УСКРАШАЮЧЫ МІНУЎШЧЫНУ НАНОВА...»

Аўтар «Слова» не толькі дапамагае разгубленаму Купале асэнсаваць сваю важную ролю «песняра», але і падказвае трапны спосаб, як данесці свае думкі да чытача. «Баянаўнук» прыныпова будзе свае «трудныя повести... по *былинам* сего времени» як свайго роду **прыпавесці**. Купала «з падачы» аўтара «Слова» ў нейкі момант натрапіў на гэту ж прыпавесную форму: ён актыўна з ёй працуе (гл. вершы: «Над калыскай», «Восень», «Курган», «Ваяк», «Князь» і інш.). Купалавы пераклады «Слова пра паход Ігара», такім чынам, максімальна дакладна перадаючы змест і фабулу сярэдневяковага помніка, кардынальна змяняюць яго сэнс. Падзеі далёкай мінуўшчыны прадстаўляюцца Купалам сімваламі-прататыпамі-прыпавесцямі сучасных паэту падзей: паэт назіраў пэўныя і відавочныя для яго паралелі паміж «мінуўшчынай» «Слова пра паход Ігара» і «цяпершчынай» Беларусі. Зварот жа Купалы менавіта да «Слова», да «дружыннай паэзіі», што захоўвала рэштты глыбінных народных уяўленняў, вельмі паказальны, можна сказаць – знакавы для таго часу.

Справа ў тым, што менавіта ў гэтыя дзесяцігоддзі фарміравалася міфалогія беларускага «этнаацыяналізму». Асноўнае палажэнне, якое даказвалі і распрацоўвалі прадстаўнікі гэтай плыні, – гістарычна спрадвечнае існаванне беларусаў як пэўнай, асобнай, цэласнай і дакладнай у сваёй этнакультурнай ідэнтыфікацыі сацыяльнай аднасці. Гэта асобная, ні да каго не падобная аднасць існавала, на іх думку, «заўсёды», можа, нават яшчэ да тых часоў, як славянскі рух дасягнуў Палесся і Палаты, і мела свой жа, асобны, непадобны да «рускіх» (вялікаросаў) і палякаў этнічны лёс. Класікам беларускай міфалогіі «этнаацыяналізму», бяспрэчна, можна лічыць В. Ластоўскага: у сваёй

ЛЯЎШУН

Любоў Віктараўна.

Нарадзілася ў Віцебску. У 1981 годзе скончыла сярэдняю школу. Працавала ў розных установах культуры Віцебскага раёна. У 1988 годзе скончыла Белдзяржуніверсітэт імя Леніна (філалагічны факультэт), пасля чаго была залічана ў аспірантуру пры Інстытуце сусветнай літаратуры АН СССР (г. Масква). У 1992 годзе абараніла там кандыдацкую дысертацыю па спецыяльнасці «Тэорыя літаратуры». З 1991 года працуе ў Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы НАН Беларусі. Пасля аб'яднання яго з Інстытутам мовазнаўства – у Інстытуце мовы і літаратуры імя Я. Коласа і Я. Купалы НАН Беларусі старшым навуковым супрацоўнікам. Аўтар вучэбнага дапаможніка і трох манаграфічных даследаванняў па тэорыі і гісторыі ўсходнеславянскай сярэдневяковай кніжнасці, а таксама шэрага навуковых артыкулаў па гэтай праблематыцы.

«Кароткай гісторыі Беларусі» ён выразна і дакладна сфармуляваў тэзіс, адпаведна з якім беларускі народ спрадвеку дзейнічаў як самастойны суб'ект гістарычнага працэсу. Полацкае княства і ВКЛ былі вызначаны Ластоўскім як палітычныя формы гістарычнага развіцця беларускай нацыянальнай дзяржаўнасці. А палітычныя і ваенныя канфлікты Полацка з Кіевам, а пазней – ВКЛ з Польшчай і Масковіяй адпаведна інтэрпрэтаваліся як канфлікты міжэтнічныя, праз якія праяўлялася справядлівая барацьба беларусаў за сваю нацыянальную свабоду і незалежнасць супраць, з аднаго боку, польскай культурна-палітычнай агрэсіі, з другога – захопніцкага імперыялізму «маскоўцаў». І калі класікам-*тэарэтыкам* міфалогіі «этнанацыяналізму» слухна назваць В. Ластоўскага, які стварыў уласна яго «ідэалагічны канструкт», то бліскучым класікам-*практыкам* у гэтай плыні, безумоўна, з'яўляецца Янка Купала, у чыёй мастацкай спадчыне «Слова пра паход Ігара» ззяе сапраўдным брыльянтам.

Пераклады Купалы настолькі ж актуальныя для палітыка-культурнай сітуацыі Беларусі ў 1918–1921 гадах, як само «Слова пра паход Ігара» было зладзеным у апошняй чвэрці XII стагоддзя ў старажытнай Русі. Купала знівеляваў канкрэтна-гістарычныя і прыватныя адрозненні эпох і засяродзіў увагу на агульнаактуальным – наадчуванні памежнасці сітуацыі, калі тое ці іншае рашэнне-дзеянне можа кардынальна павярнуць кола гісторыі і нацыянальнага лёсу, на закліку да еднасці, на апалогіі канцэнтравання ўсіх сіл для перамогі над пераўзыходзячымі па магутнасці ворагамі, сярод якіх – таксама і ўласныя духоўныя і маральныя заганы чалавека. Вось чаму ў перакладах Купалы «Слова» атрымала прыпавесны сэнс. Змяніўшы жанр, «*трудная повесть*» пра «нязначны паход невядомага князя» (М.М. Бахцін) ператварылася ў прыпавесць, што даводзіць пра цяжкі лёс беларусаў, пра

іх шматвяковую барацьбу за нацыянальна-палітычную самастойнасць – за права «людзьмі звацца». Сюжэт жа прыпавесці па жанраваму азначэнню не тоесны сэнсу, але толькі ўказвае на наяўнасць ці нават магчымасць наяўнасці нейкага сэнсу (сэнсаў), адрознага ад сюжэту і фабулы. Пры гэтым само «Слова» ўспрымаецца Купалам як цалкам станоўчы прататып-прыпавесць таго, што адбываецца і мае адбыцца тут і зараз. Мова і сюжэт «Слова» робіцца своеасаблівай «эзопавай» мовай «уладара беларускай песні». З такога пункту гледжання твор, вядома, страчвае не толькі свой аўтэнтычны жанр, але і свой аўтэнтычны сэнс, аднак набывае – менавіта як прытча – выключную актуальнасць. Здаецца часам, быццам «Слова» і тагачасная творчасць Купалы перагукаюцца праз стагоддзі, што ляглі між імі: выразы «Слова» прымушаюць прыгадаць Купалавы радкі, а думкі і выказванні паэта тлумачацца вобразамі «Слова». Сярэдневяковая «трудная повесть» набывае сэнс нацыянальна-вызваленчай прытчы-пракламацыі, якая ў вельмі адказнай «памежнай» сітуацыі заклікае аб'яднацца і «моцна трымаць сцяг змагання за сваё вызваленне» [1, с. 25], «дзеля адраджэння свайго народа, дзеля адбудавання незалежнасці сваёй Беларускай дзяржавы» [1, с. 22], каб «ад няпаду, ад няволі // бараніць старану» («Гэй, Паехаў сын Даніла...», 1919), ці, гаворачы словамі Святаслава Кіеўскага, «закрыць полею ворта»...

Вобразныя адпаведнасці «Слова пра паход Ігара» і зробленай з яго Купалам пракламацыі-прыпавесці вызначаюцца лёгка і дакладна: сонечнае зацьменне – шматвяковае рабацтва беларусаў; полаўцы – ворагі нацыянальнай самаідэнтыфікацыі беларусаў; паражэнне «храбрых русічаў» – антынацыянальная дзейнасць на Беларусі як «сацыяльных рэвалюцыянераў», так і на «нацыянальных»; плач Яраслаўны – галашэнне Айчыны па сваіх сынах і г. д. Прывядзём асобныя прыклады:

Творы Купалы	«Слова» ў перакладзе Купалы
...ўвесь стары парадак дзяржаўнага жыцця рухнуў, як падніўшая ў карэнні адвечнае дрэва... [1, с. 22]	Былі векі Траянавы, прамінулі леты Яраслаўля. Былі паходы... Алега Святаслаўліча... а гэтакіх бітваў і слухам не чулі... Крыўда... спудзіла часіны шчаслівыя [2, с. 193–194].

Творы Купалы	«Слова»ў перакладзе Купалы
<p>Сыноў тваіх рассяю па ўсім свеце, Як птушак ястраб з гнёздаў разagnaў <i>(Свайму народу, 1918)</i> ...саколія дзеці!.. час крылле раправіць!..» <i>(У вырай, 1920)</i></p>	<p>...ужо сокалам крылі падсечаны шаблямі погані... ...калі сокал у годах... свайго не папусціць крыўды гнязда! Але... у нішто абярнуліся тыя часіны [2, с. 196].</p>
<p>Пад непрыгляднай марай ночы, Нам не дабачыць нашых крыўд. На свет падняць баімся вочы... <i>(Як цені, 1918)</i> Дзе сонца, дзе сонца прытульнага трэба, – Там хмары, там золкія хмары снуюцца... <i>(Бяспутнасць, 1920)</i></p>	<p>Тады азірнуўся на светлае сонца Ігар і бачыць пакрытымі цемрай ад сонца ўсіх сваіх вояў... [2, с. 191]. Сонца яму цемнатою заступіла дарогу: ноч, стогнучы грозьбы яму, разбудзіла птушко... [2, с. 192]. На рэчцы на Каяле святло цьма пакрыла [2, с. 196].</p>
<p>...калі не хочам быць вечнымі рабамі, – павінны пакінуць мы благаю прывычку думаць, што нехта прыйдзе і выратуе нас з... нашай няволі [1, с. 21]. ...Ці жыць далей у няволі, Ці разжыцца новай доляй, Новы ўзнесць пасад. ...Смела ў бітву йдзе нясмелы, у бой за лепшы час... <i>(Час! 1918)</i></p>	<p>О брацця й дружина! Лепей жа быці пацятам, чым быці ў паклоне... На вум князю ўспала жаданне не гледзячы з неба варожбаў, паспытываць Дону вялікага... Хачу сваю голаў злажыці або напіціся малямам Дону» [2, с. 191].</p>
<p>Сацыяльныя рэвалюцыянеры з усходу і нацыянальныя рэвалюцыянеры з захаду... не дадуць Беларусі жаданага міру і незалежнасці. Яны яе дзялілі і будуць дзяліць паміж сабой... [1, с. 25]. У нашым краі Пануе чужак... <i>(1919)</i> У Беларусі спеў чужацкі, Як над касцямі груганы, крумцяць чужынцы... <i>(Беларускія сыны, 1919)</i> Мучыць вораг нас заўзяты: папаліў нам нашы хаты, Патаптаў нам наша поле, Пакараў людцоў няволяй... <i>(Габруся ў жайнерку ўзялі, 1919)</i> Божа! паганцы прыйшлі на айчыну тваю... Нашы суседзі нябожна паганьбілі нас... <i>(На біблейныя матывы, 1920)</i></p>	<p>Ідуць полаўцы ад Дона і ад мора, і ад усіх старон рускае войска абступілі... [2, с. 193]. Там Ігар-князь ссядаў з залатога сядла і садзіўся ў сядло навольніка. Занылі сцены гарадоў, завяла вяселасць [2, с. 195]. ...тады рэдка паяў аратай, але варанне пакрумквала часта, дзелячы труп'ё між сабою... [2, с. 194]. ...а паганья самі адны, з перамогамі наваліўшыся на Рускую зямлю, дань вымагалі... [2, с. 195]. Вось у Рымаве крычаць пад шаблямі палавецкімі, а Уладзімір – пад ранами [2, с. 196].</p>
<p>Ідзеш у край, які бязбожна Жыўцом парэзаны на часці, А брат проць брата стаў варожна І памагае край раскрасці... <i>(Новы год, 1919)</i></p>	<p>Яраслаўлі і ўсе унукі Усяслаўлевы!.. Вы бо сваімі нязгодамі пачалі наводзіць паганых на Рускую зямлю... [2, с. 198]. І шмат інш.</p>

Я. Купала сярод удзельнікаў драматычнага гуртка Бабруйскіх педагогічных курсаў. 1921 год

Разам з тым «светлая будучыня» Бацькаўшчыны відавочна асацыявана паэтам з «залатымі» часамі Усяслава Палацкага. Усяславава эпоха, апісаная Купалам як прывабны вобраз-сімвал «залатога веку» Беларусі, калі «хоць і часта бяды нацярапеўся» Усяслаў, але ж сам, без дапамогі «суседзяў»-«дабрадзеяў»,
...людзям суд судзіў,
Гарадам князёў надзяляў [2, с. 228].

Алюзіі «Слова» менавіта як выявы-сімвалы «залатога веку» сустракаюцца там-сям у вершах паэта той пары: то мастак згадвае, «як... тварылі **свой закон**» (Матцы, 1918), то як яго народ «*панавай у краі родным, // Сцярог ад чужака й законы укладай...* край сцераглі на захад і на ўсход» (Свайму народу, 1918) і г. д. Здаецца, што ва ўспрыманні Купалы нават і сам Усяслаў-пераверацень сімвалізуе беларускі народ, які мусіць хутка паўстаць з мёртвых, узняцца з попелу, прачнуцца ад шматвяковага сну. Гэтыя матывы сустракаюцца амаль ва ўсіх яго вершах згаданага перыяду.

«САКОЛІЯ ДЗЕЦІ!.. ЧАС КРЫЛЛЕ РАСПРАВИЦЬ!..»

Цікавыя сэнсавыя метамарфозы адбываюцца пад пяром Купалы і з вобразамі галоўных дзеючых асоб «Слова», перш за ўсё – князёў-братоў Ігара і Усевалода.

У новым сэнсавым асяродку прыпавесці-пракламацыі гэтыя вобразы выступаюць прататыпамі і адначасова сімваламі чаканага нацыянальнага героя – выратавальніка і збаўцы, «Ваякі», «Уладара», «Князя». Нагадаю, у вершы «Паўстань» (1919) паэт звяртаецца да Ваякі з заклікам:

...волатам на вогненным кані
Народ аграблены...

За Бацькаўшчыну павядзі ў агні! – так у свой час Ігар «навастрыў сваёй мужнасцю сэрца; напоўніўся духу барацьбянага і павёў сваё войска... на землі Палавецкія за Рускія землі» [2, с. 191]. Верш «Ваяк» (1919) нават пабудаваны па тым жа сюжэце, што і «Слова». Нагадаю:

Сеў ваяк на каня,
Ў рукі ўзяў востры меч
І пусціўся дадня
Пашукаць, каго сеч.
Немалы ехаў час, –
Не сустрэўся нідзе,
Аж напроці якраз
Вораг войска вядзе.
У яго старану
Гмін вядзе на грабеж;
Перайшлі баразну –
Пагранічны рубеж...

Маляўнічае апісанне «Буй-тура Всеволода» ў «Слове» дае «ўладару беларускай песні» вельмі яркія і выразныя фарбы для выявы чаканага беларускага «Ваякі» – змагага за волю:

Ой ты, яр-тур Усяволад!
Стаў у боі забіякай:
Засыпаеш ты варожых
Стрэламі ваякаў.
І грыміш аб іх шаломы
Стальнымі мячамі;
Дзе ўпадзеш, тур, залатымі
Свецячы шчытамі,
Там кладуцца ў рад галовы
Полаўцаў паганых,
І аварскія шаломы
Шабляй пашчэпаны [2, с. 216].

З відавочнай алюзіяй на «Слова» апісвае Купала бойку беларускага Ваякі з ворагам:

Наляцеў, як пярун,
На разбойніцкі зброд;
Запусціў меч-кладун, –
Сцеражыся, народ.

Б'е агонь з дзецюка,
Косіць голавы з плеч,
Не здрыгнецца рука,
Не тупеецца меч.
Тысячу ўжо лягло,
Ўжо другую сячэ...

(*Ваяк, 1919*)

Падобныя ўзаемаадбіткі, на мой погляд, вельмі характэрныя для разглядаемага этапу Купалавай творчасці. Згадаем яшчэ некалькі з іх.

У «Паўстань» паэт заклікае Ваяку:

...*На стражы стань гранічнае мяжы...*

Свой край заваяваць паўстань, ваяк! – на што як быццам адгукаецца Ігар са «Слова»: «Пасядзем жа, брацця, на быстрыя коні свае... Хачу... здіду зламаці аб поля канец палавецкага!» [2, с. 191] (якое некалі, аж па самую Тмутаракань, належала Русі); у паэтычным перакладзе гэта гучыць яшчэ больш выразна:

хачу... вострую здіду
Зламаць за бяду і абіду
аб канец Палавецкага поля;
хачу з вамі, русіны, за волю

Палажыць сваю голаў да скону [2, с. 211].

У вершы «Ваяк» (1919) чытаем нібыта працяг:

Аж напроці якраз
Вораг войска вядзе.
У яго старану
Гмін вядзе на грабеж;
Перайшлі *баразну* –
Пагранічны рубеж.

І тут ужо нельга не прыгадаць заклік да князёў Святаслава Кіеўскага пасля паражэння Ігара: «*Загарадзіце полю вароты...!*» [2, с. 197]. Дарэчы, тэма абароны мяжы, што праходзіць чырвонай ніткай праз усю Купалаву творчасць 1918–1921 гадоў, *прытавешна* падхоплена ў перакладзе старажытнага помніка...

Натуральна, што вобраз Уладара паўстае ў Купалы як своеасаблівы другі бок вобраза Ваякі. Яно і зразумела: абараніўшы межы, здабыўшы волю і вярнуўшы сабе «бацькаў пасады», Ваяка па неабходнасці ператвараецца ва Уладара:

Паўстань...
Адбудаваць свой збураны пасады...
І жджэ цябе ўладарства Божы дар..! –

што, па сутнасці, тоесна некалішняму: «Князю Ігару Бог знача дарогу... на Рускую зямлю, дзе *бацькаў пасады яго жджэ*» [2, с. 199]. Гэты матыў вяртання «ваякі» і потым «палонніка», ператварэння яго з вязня ва «ўладара» адбываецца ў шмат якіх вершах мастака: «Свайму народу», «На сход!», «Час!», «Наша гаспадарка», «Як цені», «Матцы», «Крыўда» (1918 год); «З павяўшай славы...», «Беларускія сыны», «На нашым...», «Паэта і цэнзар», «Новы год» (1919 год); «Гадаўшчына-памінкі», цыкл «На вайсковыя матывы» (1919–1920 гады) і інш. Напрыклад:

Каб вярнуўся чалавекам
К роднай Бацькаўшчыне ён.
Ды ўзяўся шчыра, міла
Сеяць шчасце, гнаць бяду,
Стаў адважна словам, сілай
За свой край і грамаду

(*Матцы, 1918*)

Новы ўзнесць пасады

(*Час! 1918*) і інш.

Гэта, па думцы Купалы, і робіць Ігар, вярнуўшыся з палону. Такім чынам, Ігаравы палон натуральна бачыцца паэту сімвалічнай выявай «апекавання» беларускага народа «ўсялякімі чынамі» маскоўскага цара, бальшавікоў, немцаў, палякаў, зноў бальшавікоў – рознымі «суседзіямі», што «пруць к яму ў гаспадары» («На прызбе», 1918), а вызваленне Ігара – правобразам-сімвалам будучага нацыянальнага адраджэння і дзяржаўнай незалежнасці. Палон князя, як і палон беларускага народа, прадстаўлены Купалам як гістарычная несправядлівасць, – Карна, Жэля і «дева Обида» ў адной асобе, што прыведзены на Беларусь нахабнымі «суседзіямі»-«сваякамі», «разбойніцкім збродам», – увогуле кажучы «паганымі» (аднак ўжо не ў рэлігійным, а маральна-палітычным сэнсе). Але ж, верыць Купала, – і змест «Слова» ў гэтым выпадку выступае для паэта доказам і сімвалічным выяўленнем таго, што «аграблены» і запаронены беларускі народ, як і Ігар у свой час, вернецца «къ отню злату столу»:

Глядзіце – ноч скрылась удалі,
Свет сонца царыць на зямлі.

(*Світае, 1919?*) ■

ЛІТАРАТУРА

1. Купала, Янка. *Справа незалежнасці Беларусі за мінулы год*. I // Беларусь. – № 2 (58) – 3.01.1920. Цыт. па: Спадчына. – 1989. – № 2. – С. 25.
2. Слова пра паход Ігара // Янка Купала. *Поўны збор твораў*. – Т. 4. Вершы, пераклады. 1915–1929. – Мн.: Мастацкая літаратура, 1997. – С. 190–201 (празічны пераклад); с. 209–234 (паэтычны пераклад).